

מסרבים לעלות על הרכב המעון והמוזנח שלייר שאל מחברו כדי שיוכל להתפרנס לאחר פיטוריו. מנקודת מבטם הם צודקים, אולם הם אינם חשים במצוקתו של לייר ושופטים אותו על פי המראה החיצוני. כך הם מסתכלים עליו גם כשהם נתקלים בו במקרה במלון כשהוא לבוש בבגדי סנטה קלאוס. תפקיד התיירים האמריקניים הוא לשקף כיצד נראים הדברים במבט חיצוני.

2. הקונפליקט הדרמטי

לייר מתמודד עם שלושה קונפליקטים:

1. קונפליקט קיומי - אובדן הפרנסה
2. קונפליקט תרבותי ערכי - התחפשות לסנטה קלאוס
3. קונפליקט בינאישי - קשיים בזוגיות בשל צערה של בלה אשתו וחוסר יכולתו לפייסה כיוון שהוא זקוק לפרנסה לייר מתלבט האם נכון להתפשר ולהתחפש לסנטה קלאוס. השאלה הגדולה היא מה גובר על מה - ללבוש בגד שמייצג תרבות זרה, או לשמח את אשתו. זהו מתח תרבותי וזוגי. סנטה קלאוס מייצג תרבות נוצרית, ועבור לייר זו השתתפות בחג של עובדי עבודה זרה, אולם אשתו במצוקה רגשית בעקבות התאונה ואובדן הפרנסה. לייר מחליט בסופו של דבר כי לבישת בגדיו של סנטה קלאוס לא תשפיע עליו מבחינה אמונית, והוא עושה זאת רק למען בלה ובלי לשאול אותה לדעתה בעניין.

ניתוח תוכן ושפה קולנועית

תוכן

1. דמויות

הדמות הראשית

לייר הוא חסיד ברסלב כבן חמישים הנשוי לבלה. לזוג אין ילדים. הם עולים חדשים מארצות הברית החיים בדוחק בשכונת נחלאות בירושלים. עלייתם לארץ נבעה מתוך אמונה כי זה המקום לחיות בו. לייר הוא יהודי תמים המתפרנס מהדרכת תיירים בארץ והוא רואה את ידו של הקדוש ברוך הוא בכל ניסיון. בעקבות תאונת דרכים הוא מאבד את עבודתו, וכשמוצע לו לקבל שכר נדיב תמורת התחפשות לסנטה קלאוס עבור תיירים מנורבגיה הוא משיב מיד בסירוב. בהמשך הוא מתלבט, וכיוון שאין בדבר איסור הלכתי הוא מוכן להתבזות בתפקיד זה. נקודת מבטו על החיים היא שהכל לטובה, מעין צ'ארלי צ'פלין שמפקיד את חייו בידי הגורל. במקרה של לייר, הוא מפקיד את גורלו בידי הקדוש ברוך הוא. תמימותו מאפשרת לו לתת הזדמנות להצעות לא צפויות ולא להתנגד להן, וכך, למרות שהוא מתבזה, הוא משמח את אשתו.

בלה, רעייתו של לייר, עוסקת לפרנסתם בתפירה. בשל נהיגתו הלא אחראית של לייר היא נפגעת בפניה ושיניה נשברות. חברת הביטוח מסרבת לשלם עבור תיקון השיניים בטענה שמדובר בעניין קוסמטי ולא בעניין רפואי. מכאן ואילך בלה מתקשה לעבוד ומתביישת לצאת מהבית משום שזו פגיעה קוסמטית שנראית כלפי חוץ. בלה היא אישה עצובה המחוברת אל החיים. בשונה מלייר היא רואה את המציאות כמות שהיא, מבינה שאין פרנסה באופן ועל כן היא מיואשת.

התיירים. גבר ואישה דתיים דוברי אנגלית ולבושים היטב מייצגים את התייר המצוי שבא לישראל כדי ליהנות. הם

רבי סנטה

תסריט ובימוי: תהילה ויזנברג-קייזר, עלילתי, 14 דקות, 2007

תקציר

לייר ובלה הירש, יהודים שעלו מארצות הברית, נאבקים בקשיים כלכליים ובחוסר מזל. לייר עובד כמדריך תיירים. בתאונת דרכים בזמן עבודתו מאבדת בלה את שיניה הקדמיות ולייר מאבד את עבודתו. בחנוכה הם מקווים לנסים, ולייר מוצא את הדרך להפוך את האבסורד ואת הייאוש לשמחה.

נושאים

- חנוכה מול חג המולד - התנגשות בין היהדות לתרבות המערב
- בגדים, כיסוי והתחפשות - הבגד כמייצג את עולמו הפנימי של הלבוש אותו ואת מחויבותו לעולם זה
- פרסום הנס - התפקיד של הפצת סיפור הנס ברבים
- פרנסה וחגיות - המוכנות לעבוד בעבודה בזויה למען שלום בית
- אגדה חסידית - סגנון הסרט כמעשייה חסידית שמטרתה לספר על התמודדות אמונית

שוט המעיד על פיצול ועל יכוח פנימי. בלייזר יש שני כוחות סותרים.

חנוכייה – הסרט מתרחש דווקא בחנוכה משתי סיבות:
א. החנוכה חל סמוך לחג המולד, ויהודים ברחבי העולם מתמודדים עם המפגש הבין תרבותי בין הדתות.
ב. החנוכייה מייצגת את פרסום הנס ולכן ממוקמת בחלון הפונה אל רשות הרבים. תפקידה להעביר את האור מפנים הבית אל הרחוב החשוך. בעזרת נרות החנוכה בכל מקום בעולם שבו נמצאים יהודים סיפור הנס והמאבק על הזהות היהודית מוקרן כלפי העולם. לייזר מתמודד עם מצב הפוך – עליו להצניע את זהותו כדי להתפרנס.

מסדרון – לייזר עומד באמצעו של מסדרון ארוך וחשוך. מרחוק בוקעים אורותיו המלאכותיים של עץ חג המולד ומאחוריו אין כלום. המסדרון מסמל את הדרך שעליו לעבור אל מעשה שהוא לא שלם אתו. ההליכה במסדרון היא הליכה מחושך לאור מלאכותי.

ריקוד חסידי – לייזר הופך את הצער שלו לשמחה, וכשהוא רואה את בלה עומדת מולו הוא מתחיל לרקוד כדי לשמח אותה. הוא אמנם לבוש בבגדי סנטה, אך הריקוד הוא חסידי שמח.

פס הקול

לייזר מנגן במפוחית את השיר "חנוכה חג יפה כל כך" ולא מצליח לשמח את בלה רעייתו. יש פער גדול בין מילות השיר לבין מצב רוחה. כך גם השיר ששרים התיירים הנורבגים במסיבה – "סנטה קלאוס יושב לבדו עם הדייסה שלו" – הוא שיר שמח עבורם, אולם משקף את מצב רוחו הירוד של לייזר.

נגינת כינור לאורך הסרט מהדהדת עולם יהודי וחסידי, ומזכירה כל העת את עולמו הפנימי של לייזר.

משתכר בסופו של דבר, אולם היא מוליכה אותו אל העבודה הבאה.

בגדים (כיסוי וגילוי) – הבגדים מסמלים את המתח בין גילוי לכיסוי, בין חיצוניות לפנימיות, ומעלים את השאלה האם הלבוש החיצוני אכן מעיד על הפנימיות? בגדי סנטה קלאוס, מול הלבוש החרדי של לייזר עם דגש על הציצית והכיפה (הרחבה בפרק הבא).

מראה – כאשר לייזר נאלץ ללבוש את בגדי סנטה קלאוס דמותו משתקפת אליו מתוך המראה ומופיעה על המסך פעמיים. זהו

3. מבנה הסרט

אקספוזיציה – הסרט נפתח בסצנה שבה לייזר ובלה מעורבים בתאונת דרכים שהוא אשם בה ולייזר מאבד את עבודתו.

נקודת מפנה – ללייזר מוצע לשחק במשך ערב אחד בתפקיד סנטה קלאוס

שיא – לייזר חוזר לביתו ברגל "אבל וחפוי ראש" וחווה ביזיונות כשהוא נאלץ להסתובב בתחפושת לאחר שבגדיו נעלמו

התרה – לייזר רוקד ריקוד חסידי וגורם לאשתו לחייך

שפה קולנועית

הנרטיב

זהו סיפור עלילתי המסופר כמעשייה חסידית (פירוט בהמשך). הגיבור נקלע לקונפליקט בתחילת הסרט ואינו יודע מה לעשות. פתרון מפתיע מגיע מכיוון בלתי צפוי, אך הגיבור צריך להסכים לפתרון זה. בסופו של דבר הוא ימצא את הדרך ליישב את הקונפליקט מול עצמו ומול הסביבה.

הז'אנר והשפה קולנועית

הז'אנר של הסרט דומה לז'אנר סיפור החסידי. הסיפור החסידי עוסק בשני תחומים: מעשיו וגדולתו של הצדיק; והתמודדותו של האדם הפשוט. סרט זה אינו עוסק במעשי הצדיק, אלא בדמות האדם הפשוט והתמים המתמודד עם שאלת האמונה ועם הציפייה לישועה מלמעלה. מוטיב נוסף בסרט הוא השמחה ותפקידה להפוך את הייאוש לתקווה.

סמלים

הטלפון – לייזר מחכה לנס, והמצלמה מתמקדת בטלפון שמיד מצלצל ומביא את הבשורה. זו אמנם אינה העבודה שממנה הוא

בוקע גם אור ממשי, אבל הוא נותר בחוץ, בחושך. הבית הסגור מסמל את הצורך של לייזר למצוא את הדרך לפתוח את הדלת הפיזית של ביתו ואת דלתות לבה של בלה רעייתו.

פרסום הנס

מצוות פרסום הנס מיוחדת לפורים וחנוכה, והיא מובעת דרך אמירת "על הנסים", קריאת מגילה בפורים והדלקת הנרות בחנוכה. אלה מעשים חיצוניים כביכול שתפקידם לספר כלפי חוץ על המאורעות שאותם אנו מציינים. פרסום הנס מעיד על כך שאנו מכירים בנס שנעשה לנו. לייזר מצניע לכאורה את יהדותו כשהוא לובש את בגדי סנטה קלאוס, זהו צעד הפוך לפרסום הנס, אולם הריקוד החסידי שלו באותם בגדים מעיד כי הוא אינו מסתיר את זהותו. יש הלכות רבות הקשורות לפרסום הנס ולהדלקת החנוכייה וניתן למצאן במקורות שונים.

פרנסה וזוגיות

לייזר נקרע בין זהותו הפנימית לבין הרצון לשמח את רעייתו באמצעות הבאת כסף הביתה. כשהוא רואה את מצוקתה של בלה הוא מבין שאין לו ברירה אלא לקבל את העבודה, ולפני הפיכתו לסנטה קלאוס הוא נושא עניו כלפי מעלה, מבקש "השם תעזור

מדגישה את הכפילות בדמותו: הוא מופיע גם במציאות וגם במראה, דבר המעיד על פיצול פנימי ועל התלבטות.

כשלייזר הולך ברחוב בבגדי סנטה קלאוס הוא חולף על פני חרדים הלבושים בבגדים שחורים. זו קריצה לשאלת הלבוש. הם אמנם לבושים בבגדים המייחדים אותם כיהודים, אולם גם בגדים אלה אינם בגדים יהודיים מקדמת דנא אלא אימוץ של בגדי גויים בימי הביניים. המפגש עם הדמויות החרדיות מוסיף לתחושת הביזוי של לייזר חווה כשהוא נאלץ להתמודד עם המבטים השיפוטניים של העוברים והשבים.

כשלייזר מגיע הביתה הוא מגלה שאשתו לא בבית והבית נעול. הוא יושב מדוכא בפתח ביתו, ובגדיו מתמזגים עם העמוד הצבוע בצבעי אדום לבן ותפקידו לסמל אזהרה (אסור לחנות ואסור לעצור). התמזגות העמוד והבגדים מעוררת את האזהרה שיש בחיבור לתרבות זרה, אולם עבור לייזר הבגדים הם רק כיסוי חיצוני ולא יותר. עבור בלה, שמציצה עליו מעבר לקיר, נראה כי הבגדים אינם רק חיצוניות. רק כשלייזר מתחיל לומר מנגינה חסידית היא מזהה את העולם היהודי הבוקע מתוכו ומחייכת בפה חסר שיניים.

הפגיעה בשיניה של בלה מייצגת את אותו רעיון. כיוון ששיניה נפגעו היא לא מעזה לפתוח את פיה ולחייך ולא יוצאת מהבית. הפגיעה החיצונית גורמת לפגיעה פנימית ולשינוי במצב רוחה.

סמל נוסף הקשור בחיצוניות מול פנימיות הוא המכונית המקרטעת. לייזר מנסה לשכנע תיירים עשירים הלבושים היטב לנסוע במכונית הזו, אולם הם מסרבים, ובצדק. הסרט בוחן את הגבול בין החיצוני לפנימי - עד כמה החיצוניות מעידה על הפנימיות, האם 'הבגדים' (המכונית) 'עושים את האדם'?

גם בסצנה שבה לייזר מגיע הביתה בלי מפתח ומגלה שהבית נעול עוסקת ביחסי חוץ ופנים. מתוך הבית, המסמל את האור,

מתודיקה

פירוט הנושאים והרחבת הדין

חנוכה מול חג המולד

חנוכה חל סמוך לחג המולד, ועבור יהודי העולם שאלת הזהות התרבותית עולה אז ביתר שאת. חנוכה מייצג באופן מבוהק את המאבק של היהודים ביוונים, בהתייגות ובתרבות יוון. בארץ המתח בין חנוכה לחג המולד קיים רק בשוליים, אולם מתח דומה מתעצם בחגיגות הסילבסטר הנחגגות יותר ויותר גם בארץ. הסרט, שמוצגים בו בגדי סנטה קלאוס מול בגדי לייזר והחנוכייה, עוסק בזהות יהודית ובביטוייה החיצוניים המעידים על הפנימיות.

בגדים, כיסוי והתחפשות

בגדי סנטה קלאוס מייצגים את העולם התרבותי הרחוק מלייזר ומהיהדות. סנטה קלאוס נתפס בעולם המערבי כסבא חביב המחלק מתנות לילדים. הוא בעיקר דמות פולקלוריסטית על אף שיש לה שורשים דתיים בנצרות. למרות זאת, לייזר בוחר להתחפש לסנטה קלאוס כדי להשתכר ולשמח את רעייתו. מתחת לבגדים הוא משאיר את הציצית שהיא סמל לאדם יהודי מאמין. הוא מנשק את הציצית כדי להוכיח את הישגותו נאמן ליהדותו למרות הבגדים הלא יהודיים בעליל שהוא לובש. גם את הכיפה הוא משאיר מתחת לכובעו של סנטה קלאוס. הוא אמנם לבש בגדים זרים, אולם בפנימיותו נשאר יהודי.

הכיפה והציצית הם סמלים יהודיים שתפקידם לסמן כלפי חוץ את ההשתייכות לעם ישראל, ולייזר - שנאלץ ללבוש בגדים זרים - משאיר למרות הכל את הסממנים הללו, גם אם בנסתר, כדי לחזק את העובדה שלבישת בגדי סנטה היא מעשה חיצוני ותו לא. גם זווית הצילום בחדר השירותים כשהוא מול המראה

סרטים נוספים בנושא

'יונטל', ברברה סטרייטס, ארצות הברית, 1983
'מולאן', טוני בנקרוטפ ובארי קוק, ארצות הברית, 1998

סרטי מעלה בנושא

'אוברדוס', מתן גולומב
'חוק הדתיים השלובים', אילן אשכולי

מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל-והודיה לו על הניסים שעשה. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה - שואל, או מוכר כסותו, ולוקח שמן ונרות ומדליק.

שפת אמת לפרשת מקץ תרמ"ג (שבת חנוכה):
"וכעניין זה שמעתי מפי מורי זקני ז"ל על מה שכתבו חז"ל בחלוני בית המקדש רחבים מבפנים כו'. להודיע שמשם אורה יוצאת לכל העולם. ולכן איתא [=נאמר] כי היוונים שעשו פרוצות בבית המקדש ואמרו שהם גם כן יכולין לכנוס, ועל ידי זה בא החושך. וביטלו גם מבני ישראל ההארה. ולכן נקם הקדוש ברוך הוא את נקמתנו כאשר שמעתי מפי מורי זקני ז"ל שעל ידי שהם רצו לעשות מרשות היחיד רשות הרבים, לכן אדרבא נהפך".

דברי השפת אמת מבוססים על דברי חז"ל לפסוק במלכים א' ו', ד': "וַיַּעַשׂ לְבֵית חָלוּנֵי שְׁקָפִים אֲטָמִים": "אמר רבי לוי: בנוהג שבעולם אדם בונה לו טרקלין ועושה לו חלונותיו מקטניות מבחוץ ומרחיבות מבפנים, כדי להכניס אורה לתוכו, אבל חלונות בית המקדש לא היו כן, אלא מקטניות מבפנים ומרחיבות מבחוץ, כדי להוציא אורה לעולם" (פסיקתא דרב כהנא כ"א, ה').

הרחבה לתחומים נוספים

"אור במקום נמוך", סיפור חסידי, אתר 'זושא'
<http://www.zusha.org.il/story/%D7%90%D7%95%D7%A8-%D7%91%D7%9E%D7%A7%D7%95%D7%9D-%D7%A0%D7%9E%D7%95%D7%9A>

"האם כל תחפושת ראויה?", הרב אוהד טהרלב, אתר 'כיפה':
<http://www.kipa.co.il/%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA/%D7%97%D7%92%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%94%D7%90%D7%9D-%D7%98%D7%9C-%D7%AA%D7%97%D7%A4%D7%95%D7%A9%D7%AA-%D7%A8%D7%90%D7%95%D7%99%D7%94>

הסיפור "בן המלך והעני" (מארק טווין)

לי" ומנשק את הציצית. הוא כביכול מוותר על זהותו עבור רעייתו, אולם כמו שאומרת תהילה הבמאית בסרטון 'מאחורי הקלעים' (הנמצא אף הוא באתר): עבור לייזר לעשות את רצון השם הוא גם לשמח את אשתו, וכך נפתרת הדילמה עבורו.

אגדה חסידית

העלילה מסופרת כמעשייה חסידית שמטרתה לספר על התמודדות אמונית. תפקיד הסיפור החסידי הוא קירוב רעיונות גדולים אל ציבור השומעים הרחב בדרך סיפורית השווה לכל נפש, והלבשת הרעיונות בלבוש המתאים למציאות. תפקידו גם לעורר הזדהות עם הגיבורים שלמרות כל מה שהם עוברים הם מוצאים כוחות לחזק את אמונתם, ולשאוב מהם השראה.

הצעות לשאלות ונושאים לדין

1. אילו הייתם לייזר, במה הייתם בוחרים?
2. היכן אתם מוצאים בחיים שלכם אירועים או מצבים המייצגים סתירה? כיצד אתם מכריעים?
3. מהו לדעתכם תפקידו של הנס בחיינו?
4. צפו בסרטון 'מאחורי הקלעים' על הסרט 'רבי סנטה' (<https://www.youtube.com/watch?v=LawtbK6GCIY>), 7 דקות).
5. השחקן המגלם את לייזר הוא חסיד ברסלב. כיצד הוא מסביר את הסכמתו לשחק בתפקיד סנטה קלאוס?
6. מדוע בחרה הבמאית לכתוב את הסרט בשם 'רבי סנטה'?
7. האם מותר להתחפש לסנטה קלאוס או לדמויות אחרות המייצגות עולמות תרבותיים שונים בפורים?

מושגים שניתן להנחיל

פרסומי ניסא, ריקוד חסידי, תרבות המערב.

קישור למקורות יהודיים

משנה תורה לרמב"ם, הלכות חנוכה, פרק ד', הלכה י"ב:

באדיבות
קרן יורינו • THE YOREINU FOUNDATION

מעלה בית הספר
לקולנוע ולטלוויזיה

ע"ש אורי אליצור | ע"ר
www.maale.co.il | 02-6277366

כתיבה: עינת קאפח
עריכה: עינת קאפח, רויטל שטרן
עריכה לשונית: עפרה שפטיה
עיצוב: צופית צחי

תשע"ח 2018

